

مفهوم و جایگاه حق بر سلامت در اسناد بین المللی حقوق بشر

مفهوم و قلمرو حق بر سلامتی

تعریف حق بر سلامتی

حق بر عالیترین استاندارد قابل حصول سلامتی به عنوان حقی بنیادین قلمداد می شود که از پیش شرطهای ضروری برای تحقق حق حیات بشمار می رود .

سلامتی یعنی فقدان بیماری مستمر و عافیت و تندرستی (دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۸).

در مقدمه ی اساسنامه سازمان بهداشت جهانی: سلامتی عبارت است از بهره مندی از وضعیت کامل بهزیستی اجتماعی، روحی و جسمی که تنها به نبود بیماری اطلاق نمی شود.

اما حق بر سلامتی نباید تنها به حق بر سالم بودن، مریض نبودن، ناتوان نشدن و امثال آن تعریف شود.

حق بر سلامتی مفهومی بسیار گسترده تر از «حق بر مراقبت پزشکی» و «حق بر مراقبت سلامتی» و حتی «حق بر حمایت از سلامتی» دارد.

ابعاد و حوزه های مربوط به سلامتی

در اسناد بین المللی، عموماً از سلامتی جسمی و روانی و بعضاً از سلامتی معنوی و اجتماعی سخن رفته است.

در تحقق سلامت جسمی، روانی و اجتماعی عوامل مختلفی دخیل است.

حق بر سلامتی به عنوان حق بشری

➤ نسل های سه گانه حقوق بشر

➤ نسل اول: حقوق مدنی و سیاسی و تعهدات **عمدتاً سلبی** دولت‌ها در تامین و تضمین آنها

➤ اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸

➤ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶

➤ پروتکل الحاقی این میثاق ۱۹۶۶ در مورد حق دادخواهی اتباع یک کشور عضو نزد کمیته حقوق بشر

➤ نسل دوم: حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و **تعهدات ایجابی** دولت‌ها در تامین و تضمین آنها

➤ اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸

➤ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۶۶

➤ نسل سوم: حقوق همبستگی مانند حق بر محیط زیست سالم، حق بر توسعه، حق بر صلح

➤ جایگاه اعلامیه جهانی و میثاقین در نظام حقوقی ایران

➤ حق بر سلامتی حلقه ارتباط بین نسل های سه گانه حقوق بشر

➤ حق بر سلامتی از جمله حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

➤ حق بر سلامتی و پیوند ناگسستنی آن با سایر حق های بشری حتی از نسل های اول و سوم:

➤ نسل اول: حق بر حیات و کرامت انسانی، حق آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات،

➤ نسل سوم: حق بر محیط زیست سالم، حق بر صلح، حق بر توسعه

➤ نسل دوم: آب سالم و آشامیدنی، تغذیه سالم، شرایط سالم کاری و حرفه ای، نظافت و بهداشت، حق بر غذا، مسکن و پوشاک، حق بر شغل و حق بر آموزش و پرورش

منابع حق بر سلامتی (۱)

منابع حق بر سلامتی

منشور ملل متحد: بند الف ماده ۵۵ منشور ، آن سازمان را ملزم به ارتقای استانداردهای بالاتر زندگی نموده است.

اعلامیه جهانی حقوق بشر (مصوب ۱۹۴۸): در ماده ۲۵ سلامتی را در زمره ی حق بر بهره مندی از استانداردهای مناسب زندگی شمرده است:

"الف) هر کس حق دارد که سطح زندگی او، سلامتی و رفاه خود و خانواده اش را از حیث خوراک و مسکن و مراقبت های طبی و خدمات لازم اجتماعی تأمین کند و همچنین حق دارد که در مواقع بیکاری، بیماری، نقص اعضا، بیوه گی، پیری، یا در تمام موارد دیگری که به علل خارج از اراده انسان، وسایل امرار معاش او از بین رفته باشد از شرایط آبرومندانه زندگی برخوردار شود.

ب) مادران و کودکان حق دارند که از کمک و مراقبت مخصوصی بهره مند شوند. کودکان چه بر اثر ازدواج و چه بدون ازدواج به دنیا آمده باشند، حق دارند که همه از یک نوع حمایت اجتماعی برخوردار شوند."

منابع حق بر سلامتی (۲)

منابع حق بر سلامتی

میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (مصوب ۱۹۶۶)

روشن ترین و کامل ترین بیان از حق بر سلامتی در اسناد بین المللی، در بند ۱ ماده ۱۲ این میثاق دیده می شود که با الهام از اساسنامه سازمان بهداشت جهانی مقرر می دارد:

"دولت های عضو میثاق حق هر کس را به تمتع از بهترین حال سلامتی و روحی ممکن الحصول به رسمیت می شناسند".

بند ۲ ماده ۱۲ در ادامه به اقداماتی که باید از سوی دولتهای عضو در تحقق کامل حق سلامتی اتخاذ شود، اشاره می نماید.

اساسنامه سازمان بهداشت جهانی:

مقدمه: بهره مندی از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی، یکی از حق های بنیادی هر انسانی است و سلامتی ملتها برای دستیابی به صلح و امنیت جنبه بنیادی دارد.

منابع حق بر سلامتی (۳)

- La Convention internationale de 1965 sur l'élimination de toutes formes de discrimination raciale: article 5 e) iv)
- La Convention de 1979 sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes: articles 11 1) f), 12 et 14 2) b)
- La Convention de 1989 relative aux droits de l'enfant: article 24
- La Convention internationale de 1990 sur la protection des droits de tous les travailleurs migrants et des membres de leur famille: articles 28, 43 e) et 45 c)
- La Convention de 2006 relative aux droits des personnes handicapées: article 25

قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین الملل حقوق بشر (۱)

- برخورداری از حق بر حداقل استاندارد زندگی در شرایط عادی
- برخورداری از حق بر تامین اجتماعی در زمان از کار افتادگی
- ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در زمینه حق بر سلامتی در نظام بین الملل حقوق بشر

➤ به رسمیت شناخته شدن حق بر سلامتی در بند ۱

➤ ۱. دولت های عضو میثاق حق هر کس را به تمتع از بهترین حال سلامتی و روحی ممکن الحصول به رسمیت می شناسند.

➤ تدابیر لازم از سوی کشورهای طرف این میثاق برای تأمین استیفای کامل این حق در بند ۲

➤ ۲. الف) تقلیل میزان مرده متولد شدن کودکان، مرگ و میر کودکان و رشد سالم آنان؛

➤ ب) بهبود بهداشت محیط و بهداشت صنعتی از جمیع جهات؛

➤ ج) پیشگیری و معالجه بیماری های همه گیر، بومی، حرفه ای و سایر بیماری ها، همچنین مبارزه علیه این بیماری ها.

➤ د) ایجاد شرایط مناسب برای تأمین مراجع پزشکی و کمکهای پزشکی برای عموم در صورت ابتلا به بیماری.

قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین الملل حقوق بشر (۲)

➤ کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در ۱۱ مه ۲۰۰۰ تفسیر عمومی شماره ۱۴ را در زمینه حق بر بالاترین سطح قابل وصول از سلامتی صادر نمود که در آن بر چند نکته تاکید شده است.

➤ حق بر سلامتی، حق بشری بنیادی است.

➤ حق بر سلامتی پیوند نزدیک و تنگاتنگی با سایر حق های بشری مندرج در منشور حقوق بشر دارد و به تحقق آنها وابسته است.

➤ این حق دربر گیرنده طیف وسیعی از اعمال اجتماعی و اقتصادی است.

➤ حق بر سلامتی حقی سلبی و ایجابی است:

➤ جنبه سلبی آن: حق شخص بر کنترل سلامتی و جسم خود و حق آزادی از مداخله مانند حق آزادی از شکنجه، درمان و آزمایش پزشکی بدون رضایت

➤ جنبه ایجابی آن: "حق بر سلامتی را باید حق بهره مندی از تسهیلات کالاها، خدمات، و شرایط متنوع ضروری برای تحقق بالاترین سطح قابل وصول از سلامتی دانست.»

قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین الملل حقوق بشر (۳)

➤ به نظر کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در ۱۱ مه ۲۰۰۰ تفسیر عمومی شماره ۱۴، چهار عنصر ضروری برای حق بر سلامتی که در تمام اشکال و سطوح آن جریان دارد، عبارتند از: **در اختیار بودن، در دسترس بودن، قابل پذیرش بودن و کیفیت.**

➤ **در اختیار بودن:** تسهیلات مزبور باید به مقدار و کیفیت کافی در داخل کشور عضو مهیا باشد.

➤ **در دسترس بودن:** تسهیلات مربوط به سلامتی باید در دسترس همگان بویژه آسیب پذیرترین یا به حاشیه رانده شده ترین بخش های جمعیت و بدون هیچ تبعیضی مبتنی بر دلایل نژادی و غیره قرار گیرد.

➤ **قابل پذیرش بودن:** تسهیلات مربوط به سلامتی باید با مراعات اخلاق پزشکی و در نظر گرفتن فرهنگ افراد، جوامع و ملاحظه مقتضیات جنسی و چرخه حیات و البته با احترام به اصول رازداری در اختیار نهاده شود.

➤ **کیفیت:** طیف متنوع امکانات باید از نظر علمی و پزشکی نیز مناسب و دارای کیفیت خوبی باشد. این امر از جمله مستلزم پرسنل کارآموده پزشکی، داروهای تایید شده علمی و دارای تاریخ مصرف معتبر، همچنین تجهیزات بیمارستانی، آب آشامیدنی سالم و نظافت و غیره با کیفیت مورد تایید است.

قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین الملل حقوق بشر (۴)

- حق بر بهره مندی از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامت جسمی و روحی، اجزای ضروری حق بر سلامت از منظر موازین بین المللی مشتمل بر موارد ذیل میباشد:
- آب آشامیدنی سالم و سیستم فاضلاب مناسب؛ غذای سالم؛ تغذیه و مسکن مناسب؛ شرایط زیست محیطی و محیط کار سالم؛ آموزش و اطلاع رسانی سلامت - محور؛ برابری جنسیتی.
- جدای از موارد فوق، حق بر سلامت به ویژه، مشتمل بر حق های جزئی زیر میباشد:
- حق برخورداری از نظام حمایتی سلامت. نظامی که در پرتو آن **همگان از فرصتهای برابر** برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامت بهره مند باشند؛
- حق بر پیشگیری و مهار بیماریها؛ دسترسی به داروهای ضروری؛ بهداشت باروری و نیز بهداشت کودکان و مادران؛ دسترسی مستمر و برابر به مراکز ارائه خدمات اولیه بهداشتی؛ ارائه اطلاعات و آموزشهای سلامت-محور قابل دسترس برای همگان؛
- مشارکت عموم مردم در فرایند اتخاذ تصمیمات سلامت-محور در سطوح محلی و ملی؛
- فراهم نمودن بدون تبعیض تسهیلات، کالا و خدمات بهداشتی برای همگان؛
- موجود بودن، قابل دسترس و مورد قبول بودن تمامی تسهیلات، کالاها و خدمات با کیفیتی مناسب.

قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین الملل حقوق بشر (۴)

➤ «facteurs déterminants pour la santé»

- L'approvisionnement en eau potable et l'assainissement;
- Une alimentation saine;
- Une alimentation suffisante et un logement décent;
- Des conditions de travail et environnementales saines;
- Une éducation à la santé et la diffusion d'informations;
- L'égalité entre les sexes.

قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین الملل حقوق بشر (۴)

- • **Le droit à la santé garantit des droits, notamment:**
  - Le droit à un système de protection de la santé offrant à tous la possibilité de bénéficier du meilleur état de santé possible;
  - Le droit à la prévention et au traitement ainsi qu'à la lutte contre les maladies;
  - L'accès aux médicaments essentiels;
  - La santé maternelle, infantile et procréative;
  - Un accès égal et en temps voulu aux services de santé de base;
  - La fourniture d'une éducation à la santé et d'informations y relatives;
  - La participation de la population au processus de prise de décisions sur les questions de santé aux niveaux national et communautaire.
- • Les services de santé, les biens et les infrastructures doivent être accessibles à tous sans discrimination.
- Tous les services, biens et infrastructures doivent être disponibles, accessibles, acceptables et de bonne qualité.

ماهیت تعهدات دولتها ناشی از حق بر سلامتی (۱)

➤ **تعهد به احترام**، در بعد سلبی تعهدات حقوق بشری، یعنی:

➤ **ممانعت از مداخله** مستقیم یا غیرمستقیم در تحقق حق بر سلامت و به ویژه امتناع از اعمال رویه های تبعیض آمیز علیه نیازهای

بهداشتی زنان، محدودسازی دسترسی به مراکز ارائه مراقبت، تجارت داروهای ناسالم، ممنوع سازی اطلاع رسانی بهداشتی، به ویژه در حوزه بهداشت باروری و آمیزشی

➤ خودداری از محروم ساختن یا محدود نمودن دسترسی گروه هایی از انسان ها مثل زندانیان، بازداشت شدگان، پناه جویان، اقلیت ها و مهاجران قانونی، که به معنای تعمیم خدمات سلامتی به آنان است که نیازمند هزینه است.

➤ خودداری از وضع رویه های تبعیض آمیز در رابطه با نیازهای سلامتی زنان،

➤ **تعهد به حمایت از حق بر سلامتی، یعنی:**

➤ تعهد به حمایت و یا تعهد به اتخاذ تدابیر قانونی، اجرایی و قضایی با هدف جلوگیری از مداخله اشخاص ثالث در نقض حق بر سلامت. از این زاویه، دولتها باید تضمین نمایند مراکز بهداشتی، موازین حقوق بشر، منجمله عدم تبعیض را رعایت خواهند کرد و نیز اینکه فرآیند خصوصی سازی، موجود بودن، قابل قبول بودن و در دسترس بودن خدمات و کالاهای سلامت - محور و نیز برابری و بهره‌مندی از مراقبتهای پزشکی را مخدوش نخواهد کرد؛

➤ جلوگیری از نقض آن توسط دیگران

➤ تکلیف دولت ها به تصویب قوانین یا اتخاذ سایر اقدامات در جهت تضمین دسترسی برابر به مراقبت از سلامتی و خدمات مرتبط با آن

➤ تعهد به کنترل بازار تجهیزات پزشکی و داروها

ماهیت تعهدات دولتها ناشی از حق بر سلامتی (۲)

➤ تعهد به ایفا، یعنی:

➤ تعهد به اجرا که مستلزم اتخاذ تدابیر قانونی، قضایی، اجرایی و تدوین برنامه عمل و خط مشی ملی با هدف تحقق بدون تبعیض مؤلفه های ضروری حق بر سلامت، برای همگان میباشد.

➤ تأمین زمینه برخورداری و امکانات لازم برای بهره مندی از حق بر سلامتی

➤ داشتن طرح جامع و تفصیلی برای تحقق حق بر سلامتی

➤ اصولاً تعهد دولت به تحقق حق بر سلامت، در زمره تعهدات تدریجی به شمار می آید.

حق بر سلامتی در نظام حقوقی ایران: اسناد بالا دستی

➤ اصول مرتبط قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در موضوع:

➤ اصل سوم: «دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد: .....

➤ - ۱۴ تامین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون...»

➤ اصل بیست و نهم: «برخورداری از تامین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی درمانی و مراقبتهای پزشکی به صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایتهای مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تامین کند.»

➤ سیاست های کلی ابلاغی سلامت